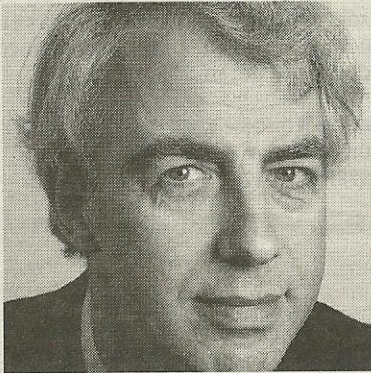

Linkse mensen die 'begrip' hadden voor de RAF, begrepen er juist niks van

Elisa Klapheck

Als je de grootste mond hebt kun je je veroorloven zelfreflectie na te laten

Matthias Smalbrugge

theologisch elftal

Smalbrugge

De Korte - Jansen - Kalsky
Leegte - Van Vlastuin - Klapheck -
Tollefsen -
Van der Graaf - Borgman - Nissen

Nu de komst van Oost-Europeanen, de euro en alle veranderingen. Er heerst een gevoel van onveiligheid. Het is dan fijn de eigen onzekerheid te ventileren tegen een andere groep. Tegenover de radicale islam kun je niet kritisch genoeg zijn. Maar het is zinloos om alle moslims over een kam te scheren en daarmee een kwart van de wereldbevolking te demoniseren. Toch blijven populisten het ressentiment voeden, zelfs na Breivik. Hun bestaansreden is het bedienen van de identiteitscrisis. Daarin past geen zelfreflectie.

Ik zie een parallel tussen de manier waarop in de jaren zeventig linkse Duitsers met 'begrip' reageerden op de terreur van de Rote Armee Fraktion (RAF) en het gebrek aan zelfreflectie bij anti-islamitische populistten na Breiviks massamoorden.

Duitsland maakte zich in de jaren zeventig op voor meer democratie. Willy Brandt zei: "We moeten meer democratie aandurven." Juist in die goede periode werkten linkse moordenaars verdere democratisering tegen. Later, toen ik bij de *Tageszeitung* werkte, een links-ecologische krant, leerde ik een voormalig RAF-lid kennen. Door hem beseftte ik het verschil tussen links zijn binnen democratische spelregels, en ideologisch zo verhard zijn dat je bereid bent te moorden. Linkse mensen, die de terreur van de RAF afkeurden, maar ergens 'begrip' ervoor hadden, begrepen er juist niets van. Ze begrepen niet dat ze te maken hadden met een andere categorie mensen - moordenaars. En ze hadden de moed en de kracht niet om die moordenaars keihard te veroordelen. De RAF legde de zwakheid van een groot segment binnen links bloot.

Opvallend was dat de RAF niet per se oud-nazi's vermoordde, maar ook mensen die conservatief-sociaal dachten. Bijvoorbeeld Alfred Herrhausen, president van de Deutsche Bank. Hij kwam in 1989 om bij een bomaanslag. Ik heb later zijn weduwe leren kennen. Herrhausen was voor kwijtschelding van schulden van derdewereldlanden.

Net als in de jaren zeventig in Duitsland gaat het ondanks alles ook

Een Noors stel herdenkt de moorden door Anders Breivik op het eiland Utoya, nu een jaar geleden. FOTO REUTERS

nu in Nederland goed. Europa is niet mislukt, de bankencrisis was niet het gevolg van de euro maar van een de-reguleringsbeleid dat in de jaren tachtig begon in Engeland onder Thatcher. De schulden crisis van Griekenland is iets anders en mag er niet zomaar mee vermengd worden om Europa dood te doemen.

Ondanks de radicale islam zie je ook positieve ontwikkelingen. Je hebt de Poldermoskee in Amsterdam, er zijn progressieve moslims, mensen zoals Aboutaleb in Rotterdam dringen door tot de elite, er is ook zelfreflectie. En juist nu moslims goede Europeanen worden, roept Wilders dat de islam zich niet kan hervormen en niet bij Europa hoort.

De manier waarop rechtse populistten nu Breivik negeren of zelfs begrip voor hem opbrengen, doet me denken aan de linkse mensen in de jaren zeventig. Zelf bleven ze binnen het 'sociale contract', zoals nu ook rechtse populistten. Dat 'begrip', toen voor de RAF en nu voor Breivik, klopt niet. De Duitse taal maakt dat duidelijk. Een misdadiger is een *Verbrecher*, iemand die het sociaal contract verbreekt. Zolang je zelf binnen dat sociale contract blijft begrijp je een *Verbrecher* nooit."

Elisa Klapheck is rabbijn in Frankfurt

Matthias Smalbrugge

'De kogels van Breivik kwamen van rechts, geen twijfel. Er is vervolgens geen zelfreflectie bij rechts geweest. Waarom niet? Amerikaanse neoconservatieven ontwikkelden in de jaren ne-

gentig een manicheïstisch wereldbeeld, met een strakke scheiding tussen goed en kwaad. Terwijl er één wereld is, met één God, waarin goed en kwaad door elkaar leeft.

Het essentialisme, bestreden door Karl Popper, pretendeert goed en kwaad feilloos te kunnen aanwijzen, wat de mogelijkheid biedt mensen uit te sluiten. En dan is er nog het postverlichtingsdenken, waarin de redelijkheid en het goede samenvallen. We blijven daaraan vasthouden, wat ook mag zijn geschreven over de zeer rationele Jodenmoordenaar Eichmann. We vergeten dat de rede een dekmantel kan zijn voor het irrationele.

Daarom is Anders Breivik zo verwarrend. Zijn manifest zit rationeel goed in elkaar en dus denk je dat het inhoudelijk ook wel zal kloppen. Maar zijn daden bewijzen dat dat niet kan. Je kunt dan vervolgens weer zeggen dat zijn verhaal onsaamenhangend is, maar dat is gewoon onwaar.

De rede kan een gevaarlijke valkuil zijn. De beste bescherming bieden kunst en geloof. Beide laten zien dat de rede vaak een keizer zonder kleren is. Plato ontwierp in zijn 'Republiek' een zeer totalitaire staat. Daarin waren kunstenaars niet welkom, omdat zij geen voorbeeld zijn van het redelijk goede.

Columnist Theodor Holman vraagt zich af: waarom ik niet en Breivik wel? Holman onderschrijft Breiviks ideeën, maar zal nooit geweld gebruiken. Ik heb geen antwoord op zijn vraag. Ik weet niet eens waarom ik zelf geen geweld gebruik. Omdat ik niet agressief ben? Maar ook ik kan agressief zijn, bijvoorbeeld als

mijn computer dienst weigert.

Ik houd niet van de traditionele interpretatie van de gelijkenis van de verloren zoon, waarin de brave oudste zoon zou staan voor het jodendom, die de flierefluiterige verloren jongste zoon (het christendom) afwijst. Maar ik houd toch even die uitleg vast en dan zie ik een herhaling, nu met de christenen als de oudste zoon en de moslims als een nieuwe verloren zoon.

Nou zal een islamcriticus zeggen: 'Maar de moslims zijn toch een probleem? Lees Naipaul, die constateert dat het alleen maar erger wordt. Zulke dingen doen de christenen toch niet?' O nee? Nog niet zo lang geleden zijn er zes miljoen Joden vermoord, in een overwegend christelijke wereld, en een deel van de rechtvaardiging leverde het christendom.

Waarom is na Breivik die rechtse zelfreflectie uitgebleven? Zolang je de grootste mond hebt kun je je het veroorloven om zelfreflectie na te laten. In de huidige democratie wint de grootste mond. Maar toch blijft democratie gaan over de gemeenschap. We moeten de PVV vragen: 'Welke gemeenschap staat jullie voor ogen?' Ik vind het onbegrijpelijk dat Rutte niet heeft gereageerd op de beledigingen van Wilders tegen de Turkse president Gül. Hij was hier te gast. In de Vietnamoorlog mocht je niet 'Johnson moordenaar' roepen. We hebben sindsdien het ernstig laten afweten in het debat over welke gemeenschap we willen."

Matthias Smalbrugge is predikant in Aerdenhout en hoogleraar kerk en cultuur aan de Vrije Universiteit in Amsterdam